

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΕΜΠΤΗ 22 ΙΟΥΝΙΟΥ 2000-05-22 ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

A. ΚΕΙΜΕΝΟ

**Γιάννης Ρίτσος, Η Σονάτα του Σεληνόφωτος
(απόσπασμα)**

[Ανοιξιάτικο βράδι. Μεγάλο δωμάτιο παλιού σπιτιού. Μια ηλικιωμένη γυναίκα, ντυμένη στα μαύρα, μιλάει σ' έναν νέο. Δεν έχουν ανάψει φως. Απ' τα δυο παράθυρα μπαίνει ένα αμείλικτο φεγγαρόφωτο. Ξέχασα να πω ότι η Γυναίκα με τα Μαύρα έχει εκδώσει δυο - τρεις ενδιαφέρουσες ποιητικές συλλογές θρησκευτικής πνοής. Λοιπόν, η Γυναίκα με τα Μαύρα μιλάει στον Νέο]:

*Άφησέ με νάρθω μαζί σου. Το φεγγάρι απόψε!
Είναι καλό το φεγγάρι, - δε θα φαίνεται
που ασπρίσαν τα μαλιά μου. Το φεγγάρι
θα κάνει πάλι χρυσά τα μαλλιά μου.
Δε θα καταλάβεις.*

5 *'Άφησέ με νάρθω μαζί σου.*

*Όταν έχει φεγγάρι μεγαλώνουν οι σκιές μες
στο σπίτι,
αόρατα χέρια τραβούν τις κουρτίνες,
ένα δάχτυλο αχνό γράφει στη σκόνη του
πιάνου
λησμονημένα λόγια - δε θέλω να τα' ακούσω.
Σώπα.*

10 *Άφησέ με νάρθω μαζί σου
λίγο πιο κάτω, ως τη μάντρα του
τουβλάδικου,
ως εκεί που στρίβει ο δρόμος και φαίνεται*

- 13 η πολιτεία τσιμεντένια κι αέρινη,
ασβεστωμένη με φεγγαρόφωτο,
.....
- 33 Το ξέρω πως καθένας μονάχος πορεύεται
στον έρωτα,
μονάχος στη δόξα και στο θάνατο.
- 35 Το ξέρω. Το δοκίμασα. Δεν ωφελεί.
Αφησέ με νάρθω μαζί σου.
- 37 Τούτο το σπίτι στοίχειωσε, με διώχνει-
θέλω να πω έχει παλιώσει πολύ, τα καρφιά
ξεκολλάνε,
τα κάδρα ρίχνονται σα να βουτάνε στο κενό,
- 40 οι σουβάδες πέφτουν αθόρυβα
όπως πέφτει το καπέλο του πεθαμένου απ'
την κρεμάστρα στο σκοτεινό διάδρομο
όπως πέφτει το μάλλινο τριμμένο γάντι της
σιωπής απ' τα γόνατά της
- 43 ή όπως πέφτει μια λουρίδα φεγγάρι στην
παλιά, ξεκοιλιασμένη πολυθρόνα.
.....
- 215 Αφησέ με νάρθω μαζί σου.
Α, φεύγεις; Καληνύχτα. Όχι, δε θάρθω.
Εγώ θα βγω σε λίγο. Ευχαριστώ. Γιατί,
επιτέλους, πρέπει
να βγω απ' αυτό το τσακισμένο σπίτι.
- 219 Πρέπει να δω λιγάκι πολιτείες, - όχι όχι το
φεγγάρι-
την πολιτεία με τα ροζιασμένα χέρια της, την
πολιτεία του μεροκάματου,
την πολιτεία που ορκίζεται στο ψωμί και
στη γροθιά της
την πολιτεία που όλους μας αντέχει στη
ράχη της
με τις μικρότητές μας, τις κακίες,
τις έχτρες μας,
με τις φιλοδοξίες, την άγνοια μας και
τα γερατειά μας, -
- 225 ν' ακούσω τα μεγάλα βήματα της πολιτείας,
να μην ακούω πια τα βήματά σου
- 227 μήτε τα βήματα του Θεού, μήτε και
τα δικά μου βήματα. Καληνύχτα.

(Το δωμάτιο σκοτεινιάζει. Φαίνεται πως κάποιο σύννεφο θάκρυψε το φεγγάρι. Μονομιάς, σαν κάποιο χέρι να δυνάμωσε το ραδιόφωνο του γειτονικού μπαρ, ακούστηκε μια πολύ γνωστή μουσική φράση. Και τότε κατάλαβα πως όλη τούτη τη σκηνή τη συνόδευε χαμηλόφωνα η " Σονάτα του Σεληνόφωτος" , μόνο μ' ένα πρώτο μέρος. Ο Νέος θα κατηγοριάζει τώρα μ' ένα ειρωνικό κ' ίσως συμπονετικό χαμόγελο στα καλογραμμένα χείλη του και μ' ένα συναίσθημα απελευθέρωσης. Όταν θα φτάσει ακριβώς στον Αη-Νικόλα, πριν κατέβει τη μαρμάρινη σκάλα, θα γελάσει, - ένα γέλιο δυνατό ασυγκράτητο. Το γέλιο του δε θ' ακουστεί καθόλου ανάρμοστο. Σε λίγο ο Νέος θα σωπάσει, θα σοβαρευτεί και θα πει: «Η παρακμή μιας εποχής». Έτσι, ολότελα ήσυχος πια, θα ξεκουμπώσει πάλι το πουκάμισό του και θα τραβήξει το δρόμο του. Όσο για τη γυναίκα με τα μαύρα, δεν ξέρω αν βγήκε τελικά απ' το σπίτι. Το φεγγαρόφωτο λάμπει ξανά. Και στις γωνιές του δωματίου οι σκιές σφίγγονται από μιαν αβάσταχτη μετάνοια, σχεδόν οργή, όχι τόσο για τη ζωή, όσο για την άχρηστη εξομολόγηση. Ακούτε; Το ραδιόφωνο συνεχίζει).

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Η «Σονάτα του Σεληνόφωτος», όπως και οι περισσότερες συνθέσεις της Τέταρτης Διάστασης, έχει στοιχεία θεατρικού έργου. Να τα εντοπίσετε στο απόσπασμα που σας δίνεται και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους.**

(Μονάδες 15)

Απ.:

Η θεατρικότητα στο συγκεκριμένο απόσπασμα διαφαίνεται από πολλά στοιχεία που συμπληρώνουν και υπηρετούν το ένα το άλλο: α) Κατ' αρχάς οι σκηνοθετικές οδηγίες του προλόγου και του epilόγου του ποιήματος, που περιλαμβάνουν βασικά στοιχεία κατανόησης (τόπος, χρόνος, ταυτότητα, πληροφορίες και σχολιασμό για τη στάση και τη συμπεριφορά των προσώπων, σκηνικό της δράσης, εξοδική αποχώρηση του βωβού προσώπου του Νέου), αλλά και λειτουργούν ως αποστασιοποιητικοί παράγοντες ανάμεσα στον αναγνώστη και το ποίημα και προσδιορίζουν το θεματικό υπόβαθρό του (το πρόβλημα του θανάτου και της φθοράς, της διάψευσης των ελπίδων και του διλήμματος ανάμεσα στην ιδιωτευσή και τη συμμετοχή. β) Ο εκτενής μονόλογος, που έχει τη μορφή μιας ενδοσκοπικής αυτοανάλυσης της Γυναίκας με τα Μαύρα και υπηρετεί διπλή λειτουργικότητα: απ' τη μια προσφέρει στην ηρωίδα την ευκαιρία να εκφράσει τις πιο σκοτεινές πτυχές του εσωτερικού της κόσμου και από την άλλη καθορίζει τη συναισθηματική, ιστορική και κοινωνική σχέση της με το παρελθόν και το περιβάλλον της. γ) Βασικό στοιχείο αποτελεί και η παρουσία του Νέου, ενός βωβού προσώπου, που είναι ο σιωπηλός ακροατής και παίζει ρόλο καταλύτη στον τρόπο με τον οποίο η γυναίκα αντιλαμβάνεται τον εαυτό της και τη ζωή της. δ) Τέλος, οι μακροσκελείς στίχοι (6-9, 10-14, 37-44 κ.ά.), ελεύθεροι από μέτρο ή ομοιοκαταληξία, για να προσεγγίζουν το ρυθμό της καθημερινής ομιλίας, και το χαμηλόφωνο, κουβεντιαστό ύφος είναι στοιχεία που προσιδιάζουν περισσότερο σε ένα πεζό θεατρικό έργο. Έτσι, εξασφαλίζεται αμεσότητα και ζωντάνια και ο αναγνώστης αισθάνεται ότι παρακολουθεί από κοντά τα πρόσωπα και το δράμα τους.

2. Πώς λειτουργεί το φεγγάρι σε σχέση με τη γυναίκα και το χώρο, εσωτερικό και εξωτερικό, στον πρόλογο, στις δύο πρώτες στροφές (στίχοι 1-9) και στον επίλογο;

(Μονάδες 20)

Απ.:

Το φεγγάρι, κυρίαρχο δομικό στοιχείο μέσα στο ποίημα, δεν έχει σταθερό συμβολικό ρόλο, αλλά ακολουθεί και ενίοτε υπογραμμίζει τις ψυχικές μεταπτώσεις της ηρωίδας και τα διαδοχικά στάδια της εξομολόγησής της.

Πρώτα – πρώτα στον πρόλογο, και σε σχέση με τον εσωτερικό χώρο του σπιτιού, το φεγγάρι χαρακτηρίζεται *αμείλικτο* γιατί φανερώνει το κλίμα της ανθρώπινης παρακμής και της φυσικής φθοράς, όπως υπογραμμίζεται από τη διαφορά της ηλικίας μεταξύ των προσώπων και το παλιό σπίτι, καθώς επίσης και από το διακριτικό στοιχείο του πένθους (*ντυμένη στα μαύρα*). Στη συνέχεια, ωστόσο, στους στ.1-9 του ποιήματος το φεγγάρι λειτουργεί και πάλι συμβολικά σε σχέση με τον εσωτερικό χώρο του σπιτιού, αλλά από αντιθετική σκοπιά: Αρχικά χαρακτηρίζεται από τη γυναίκα *καλό* (στ.2), επειδή δημιουργεί ψευδαισθητικό κλίμα και την βοηθά να παραπλανήσει το νέο ως προς τα στοιχεία της εξωτερικής της εμφάνισης. Παράλληλα, βέβαια, αυτό αποτελεί αναμφισβήτητα και ένα είδος ταπείνωσης και μία παραδοχή του προχωρημένου της ηλικίας της. Από την άλλη, όμως, στους στ.6-9 μετατρέπεται απότομα σε πηγή εφιαλτικών εικόνων στο εσωτερικό του δωματίου, λειτουργώντας σαν απειλή, καθώς μεγαλώνει τις σκιές, δημιουργεί μια σχεδόν γοτθική ατμόσφαιρα (*αόρατα χέρια τραβούν τις κουρτίνες*) και υπομνηματίζει την παρουσία των πεθαμένων προσώπων και τη χρεωκοπία των ιδανικών (στ.7-8). Επιπλέον, δημιουργεί ένα κλίμα εξωπραγματικό, που ωθεί τη γυναίκα να αναζητήσει τον μύχιο εαυτό της με τολμηρές καταδύσεις και να ανασύρει πλήθος αναμνήσεων από την παρακαταθήκη της μνήμης της.

Στη συνέχεια, στον επίλογο, το φεγγάρι αντιπαρατίθεται με την πολιτεία και βγαίνει ηττημένο (στ.2-19). Άρα, σε σχέση με τον εξωτερικό χώρο, χάνει τη δύναμή του, παύει να επηρεάζει συναισθήματα και να πληγώνει την ατομικότητα της γυναίκας. Τέλος, στα επιλογικά σχόλια, παρουσιάζεται να λάμπει δυνατά και λειτουργεί ως φορέας λύτρωσης και ανανέωσης, τόσο σε ατομικό επίπεδο σε σχέση με τον Νέο όσο και από πλευράς ρόλου της τέχνης.

3. Ποιος είναι ο συμβολισμός των πραγμάτων στους στίχους 37-43 (τούτο το σπίτι ...πολυθρόνα) και με ποια εκφραστικά μέσα δίνεται;

(Μονάδες 20)

Απ.:

Συνεχίζοντας τη διείσδυση στα άδυτα του υποσυνείδητού της, η Γυναίκα αναφέρεται και πάλι στο σπίτι της (στ. 37 - 43), ένα σπίτι στοιχειωμένο, πολύ παλιό, απωθητικό, ένα σπίτι όπου *τα καρφιά ξεκολλάνε, / τα κάδρα ρίχνονται σα να βουτάνε στο κενό, / οι σουβάδες πέφτουν αθόρυβα* (στ. 38 - 40). Αξίζει να τονιστεί ότι το σπίτι λαμβάνει συμβολικές διαστάσεις και δρα με μίαν απόλυτα δική του αυτοτέλεια, καθώς είναι ο χώρος που περιβάλλει τα υπόλοιπα πράγματα και ο βασικός συντελεστής της απαραίτητης για την ποιητική δράση ατμόσφαιρας. Έτσι το σπίτι επιτείνει το αίσθημα του αδιεξόδου της ηρωίδας (αδιέξοδο χωρικό, συναισθηματικό, ιστορικό αλλά και κυριολεκτικά οργανικό), η οποία δεν αντέχει πλέον το βάρος του, ούτε καν το βάρος του ίδιου της του εαυτού, όπως

εξομολογείται πολύ παρακάτω, στους στίχους 102 - 103 (*Τούτο το σπίτι δε με σηκώνει πια. / Δεν αντέχω να το σηκώνω στη ράχη μου.*).

Όλα τα πράγματα στη *Σονάτα του Σεληνόφωτος*, το ίδιο το σπίτι, τα καρφιά, τα κάδρα, οι σουβάδες, η πολυθρόνα, έχουν επιτελέσει, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, τον χρηστικό τους προορισμό, έχουν ουσιαστικά χάσει τη λειτουργικότητά τους και είναι φορείς αναμνήσεων και συναισθημάτων, που απορρέουν είτε από τη χρηστική τους ιδιότητα είτε από τη σχέση που υπήρχε κάποτε ανάμεσα σ' αυτά και τους ανθρώπους που τα χρησιμοποίησαν. Επομένως, τα πράγματα εδώ δημιουργούν βιώματα που αποτελούν αφορμές για ενδοσκόπηση και ανάκληση στη μνήμη γεγονότων και καταστάσεων μιας ζωής (η οποία είναι συγχρόνως παρόν και παρελθόν) και γίνονται, κατά τον Κώστα Γ. Παπαγεωργίου, «η άγκυρα και η αλυσίδα που κρατούν τη μνήμη των επιζώντων, άρα και τη ζωή τους - αφού μόνο μέσα από τη μνήμη φαίνεται να επιβιώνουν - και τους καθιστούν δέσμιους μιας ενταφιασμένης πραγματικότητας, κατά τρόπο καθοριστικό και του παρόντος τους». Εξάλλου, τα πράγματα λειτουργούν και ως καταλύτες: προτείνοντας στη Γυναίκα με τα Μαύρα τη φθαρμένη τους ύλη, την ωθούν να συνειδητοποιήσει, να αποδεχτεί και να αντιμετωπίσει και τη δική της, ατομική φθορά. Με άλλα λόγια, τα άψυχα αντικείμενα μετατρέπονται σε υποκείμενα, αποκτούν ανθρώπινες ιδιότητες, λαμβάνουν εφιαλτικές, τρομακτικές διαστάσεις, κινούνται ύπουλα και απρόβλεπτα, δρουν και εκπέμπουν τη φθορά τους, ενίοτε «προβάλλουν» ή ενσωματώνουν τη φθορά τους στη συμπεριφορά και τις κινήσεις της ηρωίδας που κάποτε υπήρξε και τα χρησιμοποίησε, αλλά τώρα είναι - βιολογικά ή ιστορικά - νεκρή.

Τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιούνται στο συγκεκριμένο απόσπασμα είναι τα εξής:

α. Οι **παρομοιώσεις**

τα κάδρα ρίχνονται σα να βουτάνε στο κενό
40 *οι σουβάδες πέφτουν αθόρυβα*
όπως πέφτει το καπέλο του πεθαμένου απ'
την κρεμάστρα στο σκοτεινό διάδρομο
όπως πέφτει το μάλλινο τριμμένο γάντι της
σιωπής απ' τα γόνατά της
43 *ή όπως πέφτει μια λουρίδα φεγγάρι στην*
παλιά, ξεκοιλιασμένη πολυθρόνα.

β. Οι **μεταφορές**: μια λουρίδα φεγγάρι στην παλιά ξεκοιλιασμένη πολυθρόνα (στ.43-44)

γ. Οι **προσωποποιήσεις**: το μάλλινο τριμμένο γάντι της σιωπής (στ.42), *τούτο το σπίτι με διώχνει* (στ.37)

δ. Οι βίαιες **υπερρεαλιστικές εικόνες** που δημιουργούν την αίσθηση του τρόμου και της φρίκης και τονίζουν το στοιχείο της φθοράς και του θανάτου, που είναι χαρακτηριστικό όχι μόνο του σπιτιού και των πραγμάτων, αλλά και της ίδιας της ηρωίδας.

4. Να σχολιάσετε τη στάση του Νέου στον επίλογο.

(Μονάδες 25)

Απ.:

Στον επίλογο ο αφηγητής αναφέρει ότι το δωμάτιο σκοτεινιάζει, επειδή κάποιος σύννεφο πρέπει να έκρυψε το φεγγάρι. Ο ίδιος αυτός αφηγητής υποθέτει ότι *ο Νέος θα κατηγοριζέται τώρα μ' ένα ειρωνικό κ' ίσως συμπονετικό χαμόγελο στα καλογραμμένα χείλη του και μ' ένα συναίσθημα απελευθέρωσης* (ήδη στη φράση διακρίνεται μια πικρία για τη στάση του). Στη συνέχεια ο αφηγητής (που συνεχίζει να φαντάζεται τις κινήσεις, τις σκέψεις και τα συναισθήματα του Νέου) αναφέρει ότι, όταν ο Νέος φτάσει στον Αη - Νικόλα (εκεί ακριβώς τον ικέτευσε η Γυναίκα με τα Μαύρα να πάνε μαζί), *θα γελάσει, - ένα γέλιο δυνατό, ασυγκράτητο. Το γέλιο του δε θ' ακουστεί καθόλου ανάρμοστα κάτω απ' το φεγγάρι. Ίσως το μόνο ανάρμοστο νάναι το ότι δεν είναι καθόλου ανάρμοστο.* Με τις παραπάνω φράσεις τονίζονται η αρμονική ένταξη του Νέου στον φυσικό του χώρο, αυτόν της απρόσωπης (και γεμάτης από αντινομίες) πολιτείας, η σαρκαστική, ίσως, διάθεση με την οποία αντιμετωπίζει τη Γυναίκα με τα Μαύρα και η έλλειψη ισορροπίας ανάμεσα στους φυσικούς νόμους και το άδικο της ανθρώπινης μοίρας. Σύμφωνα με την τοποθέτηση της Χρύσας Προκοπάκη, «το μη ανάρμοστο του γέλιου του επισημαίνει αυτή τη 'φυσική' αδικία που υπακούει στο δικό της δίκαιο». Η φράση *Η παρακμή μιας εποχής*, που υποτίθεται ότι αποτελεί σχόλιο του Νέου, για ορισμένους μελετητές είναι η τελική λέξη του ποιητή και προσφέρει το «κλειδί» για την ερμηνεία του ποιήματος: η Γυναίκα με τα Μαύρα, λοιπόν, είναι εκπρόσωπος του αστικού πολιτισμού, ενός πολιτισμού που βρίσκεται σε απόλυτο αδιέξοδο και οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια στον θάνατο (ο Ρόντρικ Μπήτον κάνει λόγο, μεταξύ άλλων, και για «τη μαρξιστική πρόβλεψη για το μαρασμό της αστικής τάξης»), ενώ ο Νέος εκπροσωπεί έναν πολιτισμό που γεννιέται και θα καταλάβει, σύμφωνα με την ιστορική νομοτέλεια, τη θέση του προηγούμενου. Με τη φράση *Έτσι, ολότελα ήσυχος πια, θα ξεκουμπώσει πάλι το πουκάμισό του και θα τραβήξει το δρόμο του* ο αφηγητής δείχνει να ειρωνεύεται τον Νέο, που, κάπως αβασάνιστα, με μίαν ευκολία και έναν απόλυτο τόνο που χαρακτηρίζουν την ηλικία του, απέρριψε τη Γυναίκα με τα Μαύρα και την άφησε μετέωρη και υπαινίσσεται ότι για τον Νέο όλη αυτή η συνάντηση μαζί της είναι πλέον μια ανάμνηση από την οποία προτιμά να αποδεσμευτεί, προκειμένου να ακολουθήσει τον δικό του δρόμο (το ξεκούμπωμα του πουκάμισου είναι ακριβώς δηλωτικό της ανάγκης για αποδέσμευση από τη φορτισμένο κλίμα που δημιούργησε ο μονόλογος της Γυναίκας με τα Μαύρα και της νεανικής ξενοιασιάς).

5. Σε ποια χαρακτηριστικά της πολιτείας δίνει έμφαση ο Γ. Ρίτσος στους στίχους 219-227 του κειμένου και σε ποια ο Γ. Γεραλής στο ποίημά του «Οι πολυάνθρωπες οι πολιτείες» που ακολουθεί.

(Μονάδες 20)

Γιώργος Γεραλής, Οι πολυάνθρωπες οι πολιτείες (απόσπασμα)

*Οι πολυάνθρωπες οι πολιτείες
ωραίες το βράδυ,
μέσα σε λάμπες πολύχρωμες*

κανένα φως, στο βουητό το αδιάκοπο
ήχος κανέναν,
σε αναρίθμητα πρόσωπα
μορφή καμιά.
Ωραιές το βράδυ,
με την απέραντη μοναξιά
στο κινούμενο πλήθος,
πόση ξεκούραση,
μιλάς και δε σ' ακούνε,
γνέφεις κι εκείνοι ονειρεύονται,
το ποτάμι κυλά
καθρεφτίζοντας άστρα διαλυμένα,
προσωπεία από τη μια
κι από την άλλη όχθη.

.....
Χέρια που δέρνονται μεθυσμένα,
μάτια ανεξερεύνητα, δεν τα προφταίνεις
κι οι συναντήσεις συμπτωματικές και δίχως
μια οποιαδήποτε συνέχεια, όπως
οι γνωριμίες στις κλινικές.

Απ.:

Το ποίημα του Ρίτσου και το ποίημα του Γεραλή έχουν κοινό θεματικό ιστό την καταλυτική επίδραση της Πολιτείας στα άτομα, αλλά αντιμετωπίζουν το θέμα από διαφορετική οπτική. Συγκεκριμένα ο Ρίτσος είναι υπέρμαχος της συλλογικότητας, στρατευμένος ποιητής και αφήνει να διαφανεί μια αισιόδοξη προοπτική ως προς τον τρόπο με τον οποίο συλλαμβάνει τις σχέσεις ατόμου – πολιτείας (καταξίωση του ατόμου μέσα από την κοινωνική ένταξη και δράση). Αντίθετα ο Γεραλής είναι καθαρά λυρικός ποιητής, το ποίημά του διαπνέεται από προσωπικό πόνο, ασχολείται με τον άνθρωπο ως μονάδα και θεωρεί ότι η πολιτεία ασκεί ανεξέλεγκτη δύναμη πάνω του, συνθλίβοντάς τον.

Ειδικότερα, ο Ρίτσος απευθύνει έναν ύμνο στην πολιτεία του μεροκάματου, υπαινίσσεται τον καθημερινό μόχθο της εργατικής τάξης (στ.220-221), την κοινωνική αλληλεγγύη και την αγωνιστική συντροφικότητα (πρόδηλη η επίδραση της μαρξιστικής ιδεολογίας του ποιητή). Από τη δική του πλευρά, ο Γεραλής δίνει έμφαση στην ιδιότητα, στην απουσία της κοινωνικής δράσης, στο τυποποιημένο και ομοιόμορφο πλήθος, η ένταξη στο οποίο δεν εκπληρώνει τις προσδοκίες του ατόμου.

Επιπρόσθετα, στους στ.222-224 της *Σονάτας του Σελινόφωτος*, η πολιτεία εμφανίζεται πλουραλιστική, πολυσυλλεκτική, ώριμη, γενναιόδωρη, έτοιμη να υπομείνει όλες τις ανθρώπινες αδυναμίες και ιδιομορφίες, σε αντίθεση με το ποίημα *Οι Πολυάνθρωποι οι Πολιτείες*, όπου υπογραμμίζεται η υπαρξιακή μοναξιά, η έλλειψη ουσιαστικής ανθρώπινης επαφής και επικοινωνίας και οι προβληματικές σχέσεις (*Ωραιές το βράδυ ...γνέφεις κι εκείνοι ονειρεύονται*), που έχουν συμπτωματικό χαρακτήρα (*κι οι συναντήσεις...στις κλινικές*).

Στα παραπάνω πλαίσια, ο Γεραλής δείχνει να αντιλαμβάνεται τη ροή του ιστορικού κοινωνικού γίγνεσθαι ως μονότονη επανάληψη των ίδιων αδιεξόδων (το ποτάμι κυλά). Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την αισιόδοξη πεποίθηση του Ρίτσου για

τη μελλοντική πρόοδο της ανθρωπότητας και τη λύτρωση από τις πληγές που συσσωρεύτηκαν στον αστικό δυτικό πολιτισμό.

Από όσα αναφέρθηκαν ήδη, αλλά και τον στ.225, προκύπτει η σπουδαιότητα και η πλατιά ιστορική αποστολή της πολιτείας για τον Ρίτσο, σε αντιδιαστολή με τη σύγχυση και τον κατακερματισμό του εσωτερικού κόσμου του ατόμου, όπως προβάλλεται στους τελευταίους στίχους του ποιήματος του Γεραλή.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ

Τα θέματα κινήθηκαν σε αναμενόμενα πλαίσια, δεν αποτέλεσαν έκπληξη ούτε ως προς το είδος ούτε ως προς το βαθμό δυσκολίας των ερωτήσεων. Ωστόσο, μία ένσταση που θα μπορούσε να εκφραστεί είναι ως προς την έκταση των θεμάτων: οι ερωτήσεις ήταν αρκετές και απαιτούσαν εκτενή ανάπτυξη και κριτική ικανότητα, με αποτέλεσμα να επιβάλλεται ο μαθητής να κάνει οικονομικό προγραμματισμό του χρόνου, προκειμένου να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις τους. Η επιλογή του αδίδακτου κειμένου κρίνεται αρκετά επιτυχής.